

TEISTUMO DUOMENŲ LIETUVOJE KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ (2004)

Tyrėjas: D. Valatkevičius

MOKSLO DARBŲ
SAVADAS
1992 - 2006

Teistumo duomenų kriminologinė analizė atlikta siekiant nustatyti baudžiamosios politikos pakitimus ir tendencijas, baudžiamosios politikos griežtumą, teisėsaugos institucijų darbo efektyvumą. Tyrimo rėmuose nagrinėjami nuteistų asmenų skaičiaus kitimai, nuteistųjų pasiskirstymas pagal įvairius kriterijus, duomenys apie teismų praktiką skiriant bausmes.

Tyrimo rezultatai leido konstatuoti, kad nuteistų asmenų skaičius nuo 1990 iki 2002 metų išaugo 152,7 proc., tai yra, nuo 9237 iki 19890. Toks augimas nėra proporcingas padarytų nusikaltimų skaičiaus augimui - per šį laikotarpį nusikalstamumo lygis padidėjo tik 96 proc. Šie netolygumai rodo griežtėjančią valstybės baudžiamąją politiką. Nuteistų asmenų skaičius 100 000 gyventojų 1990 - 2002 metais išaugo daugiau negu dvigubai - nuo 213 iki 573.

Plačiausiai taikoma pagrindinė bausmė Lietuvoje yra laisvės atėmimas. Pataisos darbai ir bauda nėra lygiavertės alternatyvos laisvės atėmimo bausmei - daugiau kaip 85 proc. visų realia bausme nuteistų asmenų būtent laisvės atėmimu. Absoliutus nuteistų asmenų laisvės atėmimu skaičius 1995 - 2002 m. laikotarpiu išaugo nuo 7075 iki 8669. Pataisos darbai be laisvės atėmimo vidutiniškai skiriami 4,2 proc. nuteistųjų. Tuo tarpu baudos skyrimo praktika 1995 - 2002 m. nebuvo stabili - iki 2001 m. nuteistųjų bauda skaičius mažėjo, ir 2001 m., priėmus Baudžiamojo kodekso 32 straipsnio pataisas, nuteistųjų baudos bausme skaičius pradėjo augti. Bausmės vykdymo atidėjimas yra dažniausiai taikoma alternatyva laisvės atėmimui. 1995 - 1999 m. daugiau negu pusei nuteistų asmenų bausmės vykdymas buvo atidėtas. Paskutiniaisiais nagrinėjamo laikotarpio metais padažnėjus atleidimo nuo bausmės taikymui, nuteistų asmenų, kuriems bausmės vykdymas atidėtas, skaičius sumažėjo. Nepilnamečiams asmenis rečiau taikomas laisvės atėmimas - tik apie 30 proc. nepilnamečių nuteisiama laisvės atėmimu. Pataisos darbai be laisvės atėmimo ir bauda nepilnamečiams taikomi labai retai. Tačiau vidutiniškai du trečdaliai nepilnamečių yra atleidžiami nuo bausmės arba jiems bausmės vykdymas atidedamas.

Apibendrinant pripažįstama, kad Lietuvoje nagrinėjamu laikotarpiu buvo vykdyta griežta (galbūt per griežta) baudžiamoji politika. Kartu pripažįstama, kad įstatymų leidėjas ėmėsi atskirų priemonių baudžiamosios politikos švelninimo kryptimi. Iki 1995 metų sausio 1 dienos įsigaliojusių Baudžiamojo kodekso pakeitimų (ypač dėl to, kad šiais pakeitimais buvo įdiegta nauja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės forma - nauja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis - atleidimas kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius) koreliacijos ryšys tarp asmenų, nustatytų padarius nusikaltimus, ir nuteistų asmenų buvo didesnis negu po minėtų pakeitimų įsigaliojimo. Taip pat tyrime pripažįstama tikimybė, kad, priėmus naują Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, teistumo rodikliai turėtų iš esmės kisti.